

Grunnlovsforslag 7

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Heikki Eidsvoll Holmås, Kirsti Bergstø, Snorre Serigstad Valen, Karin Andersen, Sveinung Rotevatn og Trine Skei Grande

Dokument 12:7 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Heikki Eidsvoll Holmås, Kirsti Bergstø, Snorre Serigstad Valen, Karin Andersen, Sveinung Rotevatn og Trine Skei Grande om endring i §§ 12, 50 og 61 (innføring av 16 års stemmerettsalder)

Til Stortinget

Bakgrunn

Stemmeretten er blant demokratiets mest grunnleggende og beste borgerrettigheter. Gjennom avgitte stemmer i valg skal innbyggerne bestemme hvordan land, lokalsamfunn og egne liv skal styres og utvikles, hvilken retning man ønsker på samfunnsutviklingen, og hvilke muligheter ulike mennesker skal ha.

Dagens stemmerettsalder i stortingsvalg er 18 år. Det er et paradoks, når man vet at dagens 16- og 17-åringer har en rekke plikter og rettigheter pålagt dem gjennom lov. Dette er lover som disse ungdommene ikke har samme muligheter til å påvirke gjennom valg som voksne har.

Den norske valgordningen står på skuldrene til en lang historie med stadig utvidelse av stemmeretten. Fra 1814 måtte man være mann på minst 25 år med eiendom for å anses som stemmeberettiget. I 1898 ble det innført stemmerett for alle menn over 25 år, i 1913 fikk Norge stemmerett for kvinner over 25 år, i 1920 ble stemmerettsalderen senket til 23 år, i 1946 til 21 år, deretter 20 år i 1967, og 18 år fra og med 1978.

Stemmerettsalderen er med andre ord ikke hugget i stein. Tvert imot har rammene for stemmeretten stadig vært under utvikling: ved at stadig flere mennesker får stemmerett, og ved at stemmerettsalderen stadig kryper nedover. 16 års stemmerett er en naturlig fortsettelse av denne utviklingen.

Nærmere om begrunnelsen for forslaget

Det ligger to prinsipper bak ønsket om å senke stemmerettsalderen til 16 år.

Det ene er at 16 års stemmerett innebærer en utvidelse av det deltakende demokratiet. Det er et viktig prinsipp, fordi det betyr at flere får stemmerett, flere lærer seg å bruke stemmeretten tidlig og flere kan avgi sin mening i et velorganisert, stemmebasert demokrati.

Det andre er prinsippet om at den som er gammel nok til å ta voksne valg, også bør ha rett til å være med på å velge den lovgivende forsamling, og dermed kunne påvirke de lovene de plikter å følge. I Norge er kriminell lavalder 15 år, seksuell lavalder er 16 år, retten til sjøl å velge utdanning kommer etter fylte 15 år, retten til å velge politisk og religiøst ståsted er 15 år, rett til abort er 16 år og retten til å motta (eller nekte) helsehjelp er 16 år. Alt dette peker mot at det er rimelig også å ha en stemmerettsalder i Norge på 16 år.

En rekke land i verden har derfor satt ned stemmerettsalderen til 16 eller 17 år. I Europa har Østerrike innført stemmerett for 16-åringer for valg på alle nivåer – fra lokale til nasjonale valg og folkeavstemninger, vedtatt av den østerrikske nasjonalforsamlingen i 2007. Det første nasjonale valget der også 16-åringer hadde stemmerett, var det østerrikske valget til Europaparlamentet i juni 2009.

Sju delstater i Tyskland har også senket stemmerettsalderen til 16 år ved kommunevalg, én av dem også ved delstatsvalg. Det første kommunevalget med en stemmerettsalder på 16 år ble gjennomført i 1996 i Niedersachsen.

I Sveits er det 16 års stemmerett i delstaten Glarus ved lokal- og regionvalg.

Motargumenter

Det er tre motargumenter som gjerne trekkes fram i debatten om 16 års stemmerett. Det første er at ungdom under 18 år ikke er modne nok til å ta stilling i politiske spørsmål. Det andre er at 16 års stemmerett i praksis ikke bidrar til økt valgdeltakelse. Det siste er at både myndighetsalderen og valgbarhetsalderen er 18 år, og at disse to bør samsvare med stemmerettsalderen.

Umodenhet

«Valgundersøkelser fra Tyskland tyder på at ungdom skiller seg fra den øvrige velgerskaren først og fremst ved at de stemmer mer ideologisk og mindre realpolitisk. De stemmer altså mer på ideer enn på saker. Noen vil kalle det litt naivt, andre vil kalle det konsekvent og reflektert. Umodent er det i alle fall ikke.»

(Hege Ulstein, Dagsavisen 30. juli 2012).

I debatter om 16 års stemmerett har det blitt hevdet at 16-åringene er for umodne til å delta i valg. Dette er en diskutabel påstand av tre årsaker. Først fordi modenhet er vanskelig å måle. Noen 16-åringene vil klart være umodne. Men objektive kriterier for modenhet ville nok raskt kunne føre til at også mange voksne og eldre ville vært å regne for umodne, uten at disse blir fratatt stemmeretten. I dag har som kjent også senile og umyndiggjorte mennesker stemmerett.

Den andre årsaken er at det er glidende overgang mellom modenhet og ikke-modenhet. Det er selvsagt ikke slik at før et visst antall år etter fødselen er man umoden, og etter denne datoen er man plutselig moden. Det vil alltid være snakk om glidende overgang, enten man velger 16 eller 18 års stemmerett.

Disse to årsakene gjør at modenhet i praksis også er en politisk vurdering, ikke bare en biologisk vurdering. Og – dette er den tredje årsaken – derfor har man tidligere for eksempel vurdert andre typer mo-

denhet i Norge til en alder under 18 år, som straffereettslig modenhet til 15 år, seksuell modenhet til 16 år og religiøs modenhet til 15 år.

Valgdeltakelse

Det har blitt hevdet at å gi stemmerett til ungdom mellom 16 og 18 år vil bety lavere valgdeltakelse. Det er riktig at unge velgere har en lavere tilbøyelighet til å stemme, og at valgdeltakelse gjerne stiger med årene. Om det faktisk blir netto flere som stemmer, vil derfor andelen som stemmer, synke.

I 2011 ble det gjennomført en forsøksordning med stemmerett i kommune- og fylkestingsvalget for 16- og 17-åringene i 20 utvalgte kommuner. Tallene viser at 16- og 17-åringene hadde en lavere valgdeltakelse enn landet for øvrig. 57,3 prosent av 16- og 17-åringene som fikk mulighet til å stemme, brukte denne muligheten. Valgdeltakelsen i kommunevalget var samlet på rundt 65 prosent.

På den andre siden viste tallene at deltakelsen var langt høyere enn den pleier å være for førstegangsvelgere ellers. Tilsvarende tall for førstegangsvelgere har tidligere ligget så langt nede som på 33 prosent. I forsøket var deltakelsen altså 57 prosent, og blant 16- og 17-åringene i enkeltkommuner som Marker og Vågå var den på over 70 prosent. I Luster kommune var den høyest, med 82,2 prosent.

Myndighetsalder

Det blir stadig hevdet som et argument mot stemmerettsalder på 16 år at stemmerettsalderen bør følge myndighetsalderen. Myndighetsalder, valgbarhetsalder og stemmerettsalder er alle i dag 18 år, slik det har vært siden 1979. I perioden 1948 til 1967 var alderen 21 år for alle tre. Den historiske utviklingen og forholdet mellom de tre aldersgrensene ser slik ut:

År	Stemmerett (stortingsvalg)	Valgbarhet	Myndighet
1898	25 år (menn)	30 år	21 år
1913	25 år (kvinner)	30 år	21 år
1919	25 år (fattige)	30 år	21 år
1920	23 år	30 år	21 år
1946	21 år	30 år	21 år
1948	21 år	21 år	21 år
1967	20 år innen valgdagen	20 år	21 år
1969	20 år innen valgdagen	20 år	20 år
1972	20 år i løpet av valgåret	20 år	20 år
1978	18 år	18 år	20 år
1979	18 år	18 år	18 år

Kilde: Guro Ødegaard og Jacob Aars: Ungdom, valgdeltakelse og stemmerett – en kunnskapsoversikt (2011), Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, og snl.no/myndig.

I et norsk historisk perspektiv er det altså intet sammenfall mellom stemmerettsalder, valgbarhetsalder og myndighetsalder. De fleste årene har det ikke vært noe sammenfall mellom de tre. I periodene 1814–1948, samt perioden 1967–1969 og 1978–1979, til sammen nærmere 140 av de 200 siste årene, har myndighetsalder, valgbarhetsalder og stemmerettsalder ikke vært identiske, mens i 60 av disse årene har de vært sammenfallende – inkludert perioden fra 1979 og fram til i dag.

Om man bare ser på valgbarhet og stemmerett, har disse sammenfalt i Norge siden 1948. Før dette var de ulike. Fram til 1948 var valgbarhetsalderen i Norge 30 år, mens stemmerettsalderen varierte mellom 21 og 25 år.

Forslaget har på denne bakgrunn alternativer som sikrer at man kan stemme for at den enkelte kan velges som representant eller regjeringsmedlem både fra 16 og 18 år. Dersom forslaget til endring av § 50 vedtas, følger det av §§ 12 og 61 at stemmerettsalderen avgjør valgbarhet og mulighet til å utnevnes til regjering. Forslagsstillerne har derfor lagt inn forslag som gjør det mulig å senke stemmerettsalderen til 16 år, men samtidig opprettholde alder for valgbarhet og regjeringsdeltakelse på 18 år.

Siden det i inneværende periode også fremmes grunnlovsforslag om å innføre republikk og avvikle det arvelige monarkiet, fremmes forslaget om å endre § 12 i tre ulike alternativer, tilpasset ulike mulige utfall av behandlingen av forslaget om republikk.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 12 første ledd første punktum skal lyde:

Alternativ 1:

Kongen velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere som har fylt 18 år.

–

Kongen vel sjølv eit råd av røysteføre norske borgarar som har fylt 18 år.

Alternativ 2:

Regjeringen velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere som har fylt 18 år.

–

Regjeringa vel sjølv eit råd av røysteføre norske borgarar som har fylt 18 år.

Alternativ 3:

Presidenten velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere som har fylt 18 år.

–

Presidenten vel sjølv eit råd av røysteføre norske borgarar som har fylt 18 år .

§ 50 første ledd skal lyde:

Stemmeberettigede ved stortingsvalg er de norske borgere, menn eller kvinner, som senest i det år valgtetinget holdes, har fylt 16 år.

–

Røysterett ved stortingsval har dei norske borgarane som har fylt 16 år eller fyller 16 år i det året valtinget blir halde.

§ 61 skal lyde:

Ingen kan velges til representant uten å ha fylt 18 år senest i det år valgtetinget holdes.

–

Den som skal veljast til representant må vere fylt 18 år eller fyller 18 år det året valtinget blir halde.

30. september 2016

Heikki Eidsvoll Holmås

Kirsti Bergstø

Snorre Serigstad Valen

Karin Andersen

Sveinung Rotevatn

Trine Skei Grande

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president